

УДК: 2-1:214:32.019.51
DOI: 10.17721/sophia.2022.20.9

А. О. Мельниченко, асп.
Національний педагогічний університет імені Михайла Петровича Драгоманова, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-5487-5377
e-mail: melnaania@gmail.com

ПРОТИСТАВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ "МІФ" І "ПОЛІТИЧНИЙ МІФ": РЕЛІГІЄЗНАВЧО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

Запропоновано розмежування понять "міфу" та "політичного міфу", виходячи з їхнього зв'язку з проблематикою історії та особистості в ній. Розглянуто розрив між міфологічною та логоцентричною, а також позитивістською картиною світу, їхні розбіжності щодо самоусвідомлення особистості та її місця у світі та історії. Визначено, що існує суттєва відмінність між міфом у його первісній формі та тим, як він засвідчений у літературних або філософських джерелах. Зазначено роль волі в досягненні свободи та необхідності в контексті міфу, протиставлення цих понять поняттям концепції історизму. Розглянуто роль історії сакральної та матеріалістської, наведено основні розбіжності між архаїчним "міфом" та "політичним міфом". Продемонстровано роль людини та суспільства згідно з "політичним міфом" у контексті модерних ідеологій та теорії історизму. Цьому протиставлена позиція особистості та сакральних історичних подій в архаїчному "міфі". Простежено зв'язок між розвитком концепції "ідеологія" та принагідної заміни проявів архаїчної міфічної свідомості на елементи "політичного міфу". Також продемонстрований процес відчуження людини, який здійснюється через вплив "політичного міфу" на суспільство. Висновано, що "міф" та "політичний міф" не мають нічого спільного між собою у контексті сакральних, соціально-культурних і комунікативних функцій. Наведено думку, що демонізація "міфу" через формулювання "політичний міф" недоречно, через що слід звернутися до розгляду міфологічної свідомості на серйозному релігієзнавчому та філософському рівні, аби зрозуміти можливість повернення соціокультурних орієнтирів людині та виводу її зі стану відчуженості від світу.

Ключові слова: міф, політичний міф, ідеологія, відчуження, історизм, логоцентризм, воля, необхідність.

Концепція політичних міфів сьогодні знову стала не аби якою популярною. Українські (Н. Кривда [8], М. Новикова [12], О. Кожем'якіна [7], В. Ю. Омельченко [13]) та закордонні (Кейт Ленгдон, Володимир Тисменяну [16], Девід Тен [15], Стівен Левицький, Лукан Вей [17] та інші) дослідники приділяють цій темі багато уваги та намагаються розібратися з її підґрунтям. Активний інтерес до політичних міфів почав розвиватися у ХХ столітті, коли Європою майоріли тоталітарні режими, актуальність їх зумовлена і сьогодні для нас, особливо в умовах війни росії проти України. Для того щоб розібратися з таким концептом, як "політичний міф", слід глибше поринути в сакральні, соціально-інтегративні та комунікативні функції міфу з релігієзнавчої та філософської перспективи.

Український філософ та лінгвіст А. А. Потєбня в праці "Слово і міф", посилаючись на Макса Мюллера, сприймає міф як "перенесення нашої суб'єктивності в об'єкт" [14, с. 255], маючи на увазі предикатування предметів, виходячи лише з нашого досвіду, уникаючи те, що Кант називає "річчю самою по собі". Принагідно відзначимо, що для Макса Горкгайма та Теодора Адорно в "Діалектиці просвітництва", міф, так само як і феномен Просвітництва, дозволяє людині підмінити сутність речі на її суб'єктивне сприйняття [1]. Такий трюк дозволяє індивіду опанувати простір активніше, перетворювати процес пізнання на певний тоталітарний акт насадження сенсів, а не на пасивну інтерпретацію явищ та медитування. Проте слід зазначити, що таке розуміння міфу спирається радше на античне його розуміння або на дослідження компаративістів та антропологів. Проблема полягає в тому, що більшість античних міфів (найпопулярніших у контексті досліджень) дійшли до нас завдяки літературним джерелам та інтерпретаціям, що вже вносить певну хибу в розуміння першопочаткової функції міфу. Далі більше, такі дослідники, як Броніслав Малиновський [9] чи навіть Жорж Дюмезіль [3] виходять радше з культурологічного та соціального феномену міфу, зводячи його суто до утилітарної функції. Тоді постає питання щодо того, яку велику опцію стосовно взаємодії міфу та свідомості упускають ці до-

слідники. Лише поверховий розгляд, на основі порівняння та збору артефактів у вигляді літературних джерел не відкриває перед нами онтологічного та феноменологічного значення міфу. Справді, не слід відкидати того факту, що інтерпретовані міфи вплинули на людське бажання вдаватися до мімезису та фальсифікації, але при цьому, намагаючись зрозуміти "міф", ми можемо лише натикатися на дещо неохопне та висковуюче. Згадаємо, що Вальтер Бенямін у своїх тезах під назвою "Про поняття історії" засвідчує історичне вчуження як можливе лише в продиктований саме переможцем зафіксований досвід, а "навіть мертві не будуть у безпеці перед ворогом, якщо він перемагає" [2, с. 292]. Звичайно, ця сентенція може стосуватися не лише певних історичних подій, а і наративів. Тоді виходить, що "історію" міфу писали, вже виходячи з наративу філософії, релігії та науки. Вони детермінували його в тих рамках, у яких самі інтерпретували, проте, будучи чужинцями у сфері його досвідного переживання, зробили це на свій лад, як переможці. Дискредитація міфу в сфері філософії та релігії пов'язана з першим антропологічним зворотом, коли людина почала ототожнювати себе не з частиною всесвіту, як, наприклад, це роблять в традиції Брахманізму, вважаючи Атман частинкою Брахману, а утворюючи конструкцію, де "я" відокремлене від світу своєю когнітивною та сенсотворчою діяльністю. Для логоцентричної античної грецької філософії, а за нею і для більшості європейських філософських традицій, плін свідомості, яку неможливо зловити в певній її точці та логічно осмислити, вважається хаотичним. Адже космос має бути встановлений. Навіть більше, перші античні автори, чиє дійсне існування у цій роботі нас не хвилює, такі як Гомер і Гесіод, виривають символи з великого дискурсу міфу та вписують їх у наратив, який стає шаблоном, мертвим тілом колись ще живого міфу. Таким чином, наприклад, на нашу думку, влаштовується розуміння історії як лінійного наративу, а не подій, які поєднують в собі можливість власної інтерпретації та відтворення в будь-якому місці в будь-якому часовому проміжку. І якщо, наприклад, для Сімони Вейль "істинне призначення науки – це розуміння

краси світу" [18, с. 84], то для логоцентричного мислення призначенням науки і філософії є корегування світу, виходячи із власних штучно створених концепцій. Повторимо, тут ми маємо на увазі розуміння міфу як можливості вписування індивіда в світ, на протиположності логоцентричному вириванню його зі світу. Давіде Наварррріа у праці "Символічна антропологія" зазначає, що "розгляд деякої реальності як об'єкта – типовий підхід західної культури – змушує людину відчувати самотність" [11, с. 33]. Такі пригнічені почуття породжують бажання людини заповнити порожнечу невідомого, проте чим далі лине людський розум, тим більшою стає пуста. Крім того, як зазначають також Горкгаймер і Адорно в "Діалектиці просвітництва": "уніфікація інтелектуальних функцій, силою яких здійснюється влада над почуттями [...], означає збіднення розуму, так само як і досвіду" [1, с. 53]. Тобто, крім збільшення інструментом розуму розлогої пустки непізнаного, відбувається ще й розмежування, відокремлення досвіду від раціо. Відповідно, такий подвійний удар завдає значної шкоди людській свідомості. На відміну від цього, міфічне проживання світу поєднувало ці дві компоненти в собі, не викликаючи загострення почуття відчуженості. Бажання володарювати над істиною, виборює першість, поширюючись не тільки на об'єкти світу, але і на знання про них. Оволодіння загострює відчуженість. Воно породжує уречевлення. До речі, суб'єкт, який вийшов зі світу, препарують річ як об'єкт через почуття відчуження, сам стає об'єктом для світу, що впливає на нього. Таким чином, дух як форма буття витісняється все більшим і більшим істеричним бажанням підкорення світу як можливої втечі від власної природи. У свою чергу, міф за основу свою бере підкорення людини всеосяжному закону. Воля індивіда в міфі невичерпна, визначена сакральною необхідністю, проте не каузально, а здебільшого випадково.

Поняття волі не випадкове в розгляді міфу. Кластер міфів про героїв, який пізніше формував ядро епосу, напругу ставить питання свободи. Герой у міфі завжди має свободний вибір, зумовлений необхідністю, яка усвідомлюється завдяки волі. Проте в цьому разі воля виражена не тільки можливістю раціонального вибору, етичними категоріями тощо, але й естетичним світосприйняттям. Людина, що зачіплена міфологічною свідомістю, приймає деякі аксіоми, виходячи з екзистенційного розуміння їхньої правильності, тоді як логос затьмарює можливість вільного вибору бажанням обґрунтування тих речей та явищ, які не можуть бути доведені лише за допомогою використання доказової науки. Модерний пізнєєвропейський логос виключає метафізику з поля орієнтирів, водночас заміняючи другорядним мисленням процес постійного та безперервного плину свідомості, витісняючи його. Якщо на сьогодні ми розуміємо час та простір, виходячи з математичних детермінант, то для розуміння соціального часу та простору залишається замало лише вимірвальних засобів. Ми перебуваємо в постійному пошуку критерію для правильного вибору. Лишень одне логічне мислення не може допомогти людині зрозуміти саму себе та визначити свої етичні та естетичні орієнтири, у цьому сьогодні нам допомагає мистецтво та медіа, що дозволяє нам побачити "ясність цілого в часному", як пишуть Макс Горкгаймер та Теодор Адорно [1, с. 34]. Здебільшого міф виховував в особистості волю, яка надіялася б її владою над собою та своїми вчинками більше, ніж владою над кимось чи чимось, адже всесвіт для архаїчної людини здавався непідвладним. Проте зародження людини, що впорядковує світ силою, породжує те,

що Ніцше називає "волею до влади" [13, с. 44], як найяскравішого прояву життя. На нашу думку, саме революція, що могла статися під час переходу до натуралістичного сприйняття світу, який має підпорядковуватися за рахунок його пізнання, а не плинути, породжує ідею історизму. На відміну від традиціоналістської концепції надприродної необхідності, ідеї, які групуються під назвою "історизму", пропонують підміну цього розлогого поняття необхідністю історичною.

Прибічники історизму намагаються легалізувати наявний хід речей, саме для цього трактуючи непохитність та нерозривність історії як норму. Для міфологічної свідомості історія завжди існує в кожному окремом моменті часу, звідси і можливість існування ритуалів або магії як таких. Наприклад, ритуал є відтворенням якоїсь конкретної події тут і зараз, вона відбувається, її сприймають учасники не як згадку, а як особистий досвід. Для міфологічної свідомості архаїчної людини події не є завершеними в історії, боротьба між різними силами триває в кожній окремій хвилині, яка може стати вирішальною. Такий стан речей неабияк нагадує історичну теорію слабкої сили месіанства Вальтера Беньяміна [2]. Водночас історизм визначає прогрес як незмінний конструкт, де людина є лише елементом для досягнення певної історичної мети, де універсалізм цивілізації відіграє вирішальну роль. Він не відкидає впливу людини на речі світу, проте, що парадоксально, відкидає можливість людиною змінити хід речей. На протиположності цьому, міф репрезентує людину-індивіда, яка може проживати через свій власний досвід окрему часову подію. Зокрема, у міфі хід речей так само зумовлений необхідністю, але не матеріалістською, а метафізичною, яка поєднує в собі всі можливі вірогідності, які наче в калейдоскопі подій випадково трапилися або трапляються тут завдяки прояву волі людини.

У своїй статті В. Ю. Омельченко пропонує "визначити "міф" як спосіб пояснення світу, а "політичний міф" – як штучно створену "реальність", обумовлену жагою до влади, що досягається засобом впливу на масову свідомість" [13, с. 44]. Ми пропонуємо скорегувати таке твердження у тому пункті, що міф – це не так спосіб пояснення світу, як спосіб його проживання. Справді, "політичний міф" зумовлений жагою до влади, проте додамо, що вона є ще й бажанням індивіда реалізувати саме необхідність історії, що наступає своїми важкими чоботями на самого індивіда. Наповнений жагою до влади індивід подекуди забувається, що сам в такій системі є лише інструментом для здійснення певної цілі, у яку сам вірить, але яка є абсолютною безвідносно до людського буття. Ця ціль, виходячи ще й з ідеї прогресу, переходить в стан авторитарної влади техніки та самолегітимізуючої політичної системи над людиною. Політичний міф створюється для підтримання самовідтворювального панівного порядку пригноблених відносно тих, кого пригноблюють, де останні відчужуються, а їхня культура, наповнена конкретним досвідом, стає музейним надбанням переможців. Політичний міф неможливо інтерпретувати, виходячи з власного досвіду, а лише з чужого. На відміну від архаїчного міфу, він не є живим, а розпадається в будь-яких інших умовах, відмінних від тих, у яких існує. Він не є парадигмою, а лишень наративом. Політичний міф неможливо уявити собі невіджимим, у будь-якому моменті свого існування він уже театральний штучний, він уже пережив себе, хоча і продовжує превалювати над дійсністю та особистістю за допомогою ідеї втілення історичного замислу. Завдання політичного міфу – заповнити хро-

нотоп реальності штучними наративами і таким чином видозмінити світ під ці лекала, а сакральне окупувати профанним. Якщо носіями архаїчного міфу був конкретний народ та його колективна пам'ять, а опанування його існувало на онтологічному рівні, через власний досвід, то політичний міф розповсюджується панівною владою через засоби масової інформації. Макс Горькаймер та Теодор Адорно пишуть про те, що "крок уперед від телефону до радіо привів до чіткого розподілення ролей. Перший усе ще дозволяв відігравати роль суб'єкта. Друге демократично перетворює усіх одним і тим самим чином на слухачів, щоб цілковито віддати їх у владу повністю ідентичних програм різних станцій" [1, с. 151]. Відчуження особистості в політичному міфі ще й відриває людину від реальності ідентичним потоком "правильних новин", які ніхто не може феноменологічно осмислити. Світ крізь призму політичних міфів стає штучноствореним колажем з ретельно підібраних новин, що легітимізують ту чи іншу позицію. За Горькаймером та Адорно, "будь-який спалах спонтанного самовираження з боку публіки одразу стає керованим і абсорбується у межах офіційного радіомовлення завдяки мисливцям за талантами, конкурсам перед мікрофоном, протегованим заходам та професійному відбору найрізноманітнішого штибу" [1, с. 151]. Прикладом цього може виступати Євробачення, суперечки стосовно політичного характеру якого точаться і до сьогодні. Конкурси такого плану створюють ілюзорність народного вибору через різні голосування, які начебто легітимізують переможця як "народного улюбленця". Простежити вплив політичного міфу на культуру, зокрема й як на поле сенсів, можна і, гортаючи соціальні мережі, переглядаючи телевізійні шоу, кіно, деякі мистецькі твори або вмикаючи радіо, переповнене профанними хітами-одноденками. Крім того, культурний продукт сьогодні як елемент масового дозвілля навіть надає різні варіанти релігійних рухів, згадати лише суперечливий "джедаїзм", який виник на основі фантастичної кіноопеї Джорджа Лукаса "Зоряні війни", сценарій до якої був написаний на основі книгодослідження, де універсалізується шлях героя в класичних міфах, "Тисячолікий герой" Джозефа Кемпбелла [6]. Такий шум, створений політичним міфом на всіх пластах і рівнях соціального побуту, заглушає звуки того мистецтва, яке може каталізувати розрив історії через оформлення нової мови вираження. Таким чином, політичний міф не просто окупує та відчужує людину, але й підробляє усі сфери вираження її буття у світі: від релігії до культури. Тоталітарні режими, які користувалися політичними міфами найбільш очевидно, намагалися замінити індивідуальні пошуки особистості на ту саму утопічну ідею колективного блага чи скоєння історичної справедливості відносно певної групи людей. На противагу цьому, архаїчний міф формує певні ідеологічні орієнтири стосовно священної історії, а не матеріалістичної, адже, як пише М. Еліаде в роботі "Пошуки. Історія та смисл в релігії": "первісна історія, священна історія, зібрана разом цілісністю важливих міфів, стає фундаментальною, оскільки пояснює і тим виправдовує існування світу, людини і суспільства" [4, с. 112]. У цьому контексті якась конкретна "історична мета" не має жодного смислу. Для архаїчного міфу характерне кайротичне відтворення світу, а не його перетворення відносно прогресистських моделей. "Золота доба", за якою ностальгує суспільство, радше породжує можливість для намагання її постійного ритуального та поведінкового відтворення, поринаючи в певні ритми,

дзядля реалізації певного періоду, зорієнтованого на щастя людини, ніж, як це робиться в політичному міфі, задля накопичення злоби та ресентименту відносно минулого і занепаду, помсти. Якщо для архаїчної людини відтворення сакральних подій минулого відбувається колективно, задля досягнення індивідуальною свідомістю колективного несвідомого, того, що стосується метасвідомості, задля особистісного самоусвідомлення, то для суспільства політичного міфу індивідуальне приноситься у жертву для досягнення колективного ілюзорного блага, яке ґрунтується завше на матеріальних позиціях: владі, підкоренні інших та домінуванні.

Ірина Моссоковська у своїй статті "Виникнення поняття лінійного часу в юдео-християнській традиції. Час та його зіставлення з рухом історії (за роботами М. Еліаде)" [10] засвідчує, що основні ідеї втручання Бога в світову історію виникають в іудаїзмі, а згодом переходять у християнство. Для іудеїв "катастрофи були необхідні, вони передбачалися Богом для того, щоб єврейський народ не пішов проти своєї долі, відступивши від релігійної спадщини, яку заповів йому Мойсей" [10, с. 60]. І якщо в ранньому християнстві таїнства та обряди все ще відтворювали події сакральної історії, а під час Великодня Христос справді воскресав, то пізніше ці уявлення перетворилися на символічні, тим віддавши людину від досвідного переживання, переносячи препаративний ритуал у сферу раціо. Пізніше прибічники модерних ідей почали витісняти і такий стан речей, намагаючись замінити релігію на ідеологію, для якої "Божество [...] існує не "над", а "навколо" нас: воно охоплює та тримає в собі, воно сполучає, воно існує після твоєї смерті. Воно колективне, а не індивідуальне", як зазначає Володимир Єрмоленко у роботі "Плинні ідеології" [5, с. 30]. Там же знаходимо кілька інваріантів ідеологій за Жозефом де Местром, два з яких хочемо навести тут: "думка про те, що історія рухається через цикл оновлювальних катастроф", та "думка про те, що добро в історії ніколи не показує себе надто явно, воно завжди використовує маски, зокрема маски зла" [5, с. 29]. Таким чином, адепти ідеологій намагалися виправдати тоталітарний вплив історії на тих, хто страждає, крім того, деякі історичні події, що завдають страждань, стають необхідними, адже є не злом, а причаїним добром. Таке перегорнуте бачення світу, історії, людини та суспільства в них не дають жодної екзистенційної відповіді, окрім того, що насильство та домінування переможців над переможеними, суспільства над людиною, є абсолютно виправданими речами в контексті ходу історії, яка веде людство кудись, невідомо куди, але до утопічного "прогресу", який досі не може бути достовірно визначеним понятійно, адже його наповнення змінюється від кожної нової історичної ситуації. Таке порожнє поняття завжди має бути чимось наповнене, відповідно, створюються політичні міфи, що їх ми описали вище.

Таким чином, "міф" та "політичний міф" – це докорінно протилежні поняття, де останнє не впливає з першого. Демонізація міфу через концепцію "політичного міфу" породжує гальмування розгляду архаїчного міфу на більш глибокому релігієзнавчо-філософському рівні. Поняття політичного міфу впливає з модерного підходу до світу, його націлення на утопічний прогрес, утворення ідеологій та розриву між раціональним та досвідним сприйняттям. Відчуженість особистості, що формується під гнітом політичного міфу, породжує прірву між людиною та світом, водночас із суспільством, таким чином вписуючи її в категорії історизму. Ро-

зуміння історії має виходити з екзистенційно усвідомлених вільних виборів на основі волі, а не через детерміновану матеріальну необхідність підкорення та покорі. Включення людини в переживання явищ світу та історичних подій, через сприяння волі та вільного вибору докорінно відрізняє "міф" від "політичного міфу" та дозволяє їй виринути з історичного часу в сакральний, той, що відбувається тут і зараз завжди заради майбутнього особистості, а не панівних ідеологій та інтересів великих цивілізацій.

Список використаних джерел

1. Адорно Т., Хоркхаймер М. Диалектика просвещения. Москва : "Медиум", 1997. 312 с.
2. Беньямін В. Щодо критики насильства. Київ : Грані-Т, 2012. 312 с.
3. Дюмезіль Ж. Мітра-Варуна. Київ : Видавець Анна Клокун, 2019. 248 с.
4. Еліаде М. Пошуки. Історія та смисл в релігії. Київ : Дух і Літера, 2018. 256 с.
5. Єрмоленко В. Плинні. Київ : Дух і Літера, 2020. 480 с.
6. Кемпбелл Д. Тисячолікий герой. Львів : "Видавництво Терра Інкогніта", 2020. 416 с.
7. Кожем'якіна О. Архетипне підґрунтя політичного міфу: літературна традиція та сучасність // *Δόξα / Doxa*. 2021. №2. С. 67–79.
8. Криєва Н. Миф о европе, миф о границах. 2019. URL: <https://www.goethe.de/ins/ru/ru/kul/arc/k19/gre/aus/21135104.html>.
9. Малиновский Б. Магия, наука и религия. Москва : Академический проект, 2015. 298 с.
10. Моссоковська І. Виникнення поняття лінійного часу в іудео-християнській традиції. Час та його зіставлення з рухом історії (за роботами М. Еліаде // *Мірча Еліаде як класик світового релігієзнавства*. 2007. С. 56–66.
11. Наваррія Д. Символическая антропология. Киев : Дух і Літера, 2016. 376 с.
12. Новикова М. Міфи та місія. Київ : Дух і Літера, 2005. 432 с.
13. Омельченко В. До питання про сучасні міфи. Політичний міф як прикладна міфологія // *СОФІЯ. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*. 2021. №1. С. 44–49.
14. Потєбня А. А. Слово и миф. Москва : Издательство "Правда", 1989. 626 с.
15. David P. Myth and Rationality in Politics: Carl Schmitt, Thomas Hobbes, and Liberalism's Materialist Quandary // *Telos*. 2018. № 183. С. 95–112.
16. Langdon K., Tismaneanu V. The Intellectual Origins of Putinism // *Putin's Totalitarian Democracy (Ideology, Myth, and Violence in the Twenty-First Century)*. 2020. С. 83–113.
17. Levitsky S., Way L. The Myth of Democratic Recession // *Journal of Democracy*. 2015. №26. С. 45–58.
18. Wale S. The Need for Roots: Prelude to a Declaration of Duties Towards Mankind. Abingdon : Routledge, 2001. 314 с.

Anna Melnychenko, PhD Student
National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine

OPPOSING THE CONCEPTS OF "MYTH" AND "POLITICAL MYTH": RELIGIOUS STUDIES AND PHILOSOPHICAL VIEWPOINT

The article proposes a distinction between the concepts of "myth" and "political myth" based on their relationship to the problems of history and personality in it. There is considered a gap between the mythological and logocentric, as well as the positivist picture of the world, their differences regarding the individual's self-consciousness and its place in the world and history. It is determined that there is a fundamental difference between the myth in its primary form and the way it is recorded in literary or philosophical sources. The role of the will in freedom and necessity in the context of myth is shown; these concepts are opposed to the concepts of historicism. The part of sacred and materialistic history is considered, and the main differences between the archaic myth and the political one are given. The role of man and society is demonstrated, according to the political myth, in the context of modern ideologies and theories of historicism. This is opposed to the position of personality and sacred events in archaic myth. A connection is traced between the development of the concept of "ideology" and the corresponding replacement of manifestations of ancient mythological consciousness with elements of political myth. The article also demonstrates the process of human alienation, which takes place due to the influence of political mythology on society. It is concluded that the myth and the political myth have nothing in common regarding the sacred: socio-cultural and communicative functions. The idea is given that the demythologization of myth through the prism of the wording "political myth" is inappropriate, because of which one should turn to the consideration of mythological consciousness at a severe religious and philosophical level to understand the possibility of returning sociocultural guidelines to a person and bringing him out of a state of alienation from the world.

Keywords: myth, political myth, ideology, alienation, historicism, logocentrism, will, necessity.

References

1. Horkheimer, M., Adorno, T. (1997). *Dialektika prosvesheniya* [Dialectic of Enlightenment]. Moscow: "Medium". (in Russian)
2. Benjamin, W. (2012). *Shchodo krytyky nasilstva* [Critique of Violence]. Kyiv: Hranit-T. (in Ukrainian)
3. Dumézil, G. (2019). *Mitra-Varuna* [Mitra-Varuna: An Essay on Two Indo European Representations of Sovereignty]. Kyiv: Vydavets Anna Klokun. (in Ukrainian)
4. Eliade, M. (2018). *Poshuky. Istoriya ta smysl v religii* [In Search of History and Meaning in Religion]. Kyiv: Duh i Litera. (in Ukrainian)
5. Yermolenko, V. (2020). *Plynni Ideologii* [Flowing ideologies]. Kyiv: Duh i Litera. (in Ukrainian)
6. Kempbell, J. (2020). *Tysiacholyky Geroi* [The Hero With a Thousand Faces]. Lviv: "Vydavnytstvo Terra Inkognita". (in Ukrainian)
7. Kozhemyakina, O. (2021). *ARHETYPNE PIDGRUNTIA POLITYCHNOHO MITHU: LITERATurna TRADYCIYA TA SUCHASNISt'* [ARCHETYPAL BASIS OF POLITICAL MYTH: LITERARY TRADITION AND MODERNITY]. *Δόξα / Doxa*, 2, 67-69. (in Ukrainian). [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2021.2\(36\).246781](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2021.2(36).246781)
8. Kryvda, N. (2019). *MITH O EVROPE, MITH O GRANICAKH* [THE MYTH ABOUT EUROPE, THE MYTH ABOUT BORDERS]. Kyiv. Available at: <https://www.goethe.de/ins/ru/ru/kul/arc/k19/gre/aus/21135104.html>. (in Russian)
9. Malinowski, B. (2015). *Magiya, nauka i religiya* [Magic, Science, and Religion]. Moscow: Akademicheskij proect. (in Russian)
10. Mossocowska, I. (2007). *Vynykennia poniattia liniynogo chasu v iudeo-christiianskij tradytsiy. Chas ta yoho zistavlennia z rukhom istorii (za robotamy M.Eliade)* [The emergence of the concept of linear time in the Judeo-Christian tradition. Time and its relationship with the movement of history (based on the works of M. Eliade)]. *Mircha Eliade yak klassyk svitovoho religieznavstva*. 56–66. (in Ukrainian)
11. Navariya, D. (2016). *Simvolicheskaya antropologiya* [Symbolic anthropology]. Kyiv: Duh i Litera. (in Russian)
12. Novikova, M. (2005). *Mithy ta missiya* [Myths and Mission]. Kyiv: Duh i Litera. (in Ukrainian)
13. Omelchenko, V. (2021). *DO PYTANNIA PRO SUCHASNI MITHY. POLITYCHNYI MITH JAK PRYKLADNA MITHOLOGIIYA. [ON THE QUESTION OF MODERN MYTHS. POLITICAL MYTH AS APPLIED MYTHOLOGY]*. *SOFIYA. Humanitarno-religieznachy visnyk*, №1, 44-49. (in Ukrainian)
14. Potebnia, A. (1989). *Slovo i mith* [Word and Myths]. Moscow: Izdatelstvo "Pravda". (in Russian)
15. David, P. (2018) Myth and Rationality in Politics: Carl Schmitt, Thomas Hobbes, and Liberalism's Materialist Quandary. *Telos*. №183. 95–112. (In English)
16. Langdon, K., Tismaneanu, V. (2020) The Intellectual Origins of Putinism. *Putin's Totalitarian Democracy (Ideology, Myth, and Violence in the Twenty-First Century)*. 83–113. (In English)
17. Levitsky, S., Way, L. (2015) The Myth of Democratic Recession. *Journal of Democracy*. №26. 45–58. (In English)
18. Wale, S. (2001). *The Need for Roots: Prelude to a Declaration of Duties Towards Mankind*. Abingdon: Routledge. (In English)

Надійшла до редколегії 05.06.22